

УДК 352/354:911.6](477.87)»1919/1926»+94(437.7)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.5>

РЕОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ (ЗАКАРПАТТІ) У 1919–1926 РОКАХ

Грін О.О.,
старший викладач
кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Ужгородського національного університету
ORCID: 0009-0004-2249-7895

Грін О.О. Реорганізація адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі (Закарпатті) у 1919-1926 роках.

У статті аналізуються організаційно-правові передумови та процес реорганізації адміністративно-територіального устрою та формування місцевого самоврядування на території Підкарпатської Русі (Закарпатті) на протязі першої половини 20-х років ХХ століття. Констатовано, що система адміністративно-територіального устрою краю формувалась поступово, зазнаючи на початковому етапі незначних змін. На цьому етапі ЧСР на колишніх угорських землях (Підкарпатті) не тільки певною мірою перейняла існуючу угорську адміністративну систему, але й частково адаптувала її до своїх потреб. Проаналізовано, що замість чехословацьких комітетів за законом №126/1920 на Підкарпатській Русі залишилося чинним старе угорське комітатське управління, модифіковане законом № 210/1920 та урядовим указом № 476/1920. Констатовано, що після визнання недійсності комітатського закону № 126/1920 та невдалої спроби запровадження на Підкарпатській Русі урядового указу № 352/1920 уряд ЧСР почав бути зацікавлений у централізації влади в краї. Зазначено, що ухвалою Президії МВС Чехословаччини № 22093 від 26 серпня 1921 року було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій з поділом на три жупи та 19 округів. Міста Ужгород і Мукачево було проголошено населеними пунктами з регульованим магістратом. Доводиться, що обмеження місцевого самоврядування ґрунтувалося на урядовій постанові № 171/1923, принциповою нормою якої було призначення нових окружних нотаріусів, які ставали державними службовцями, що здійснювали нагляд за самоврядуванням. Зроблено відповідні висновки щодо обстоювання державною владою ЧСР принципу вертикального підпорядкування органів самоврядування, особливо міського, що навіть ілюзорно не відповідало принципам автономної організації краю, передбаченої Сен-Жерменським мирним договором.

Ключові слова: Підкарпатська Русь, адміністративно-територіальний устрій, повітове самоврядування, угорські повіти (мегви), головний префект, виборна рада повіту, статус, муніципалітет, пряма юрисдикція, повітова рада, міські округи, магістрат, міський уряд, обер-поліцмейстер, майновий цenz, вірилісти, жупна система, округи (дистрикти), Сойм, окружні ради, повітовий адміністратор, експозитура, жупанське управління, виборче право, комітатський закон, губерніальна рада, реорганізація, комітат, статут, скарбник, окружний нотаріус, начальник комітату.

Hrin O. Reorganization of the administrative-territorial system and self-government in Subcarpathian Rus in 1919-1926.

The article analyzes the organizational and legal prerequisites and the process of reorganization of the administrative and territorial system and the formation of local self-government on the territory of Subcarpathian Rus (Transcarpathia) during the first half of the 20s of the 20th century. It was established that the system of administrative and territorial organization of the region was formed gradually, undergoing minor changes at the initial stage. At this stage, the Czechoslovak Socialist Republic in the former Hungarian lands (Piedkarpattia) not only adopted the existing Hungarian administrative system to a certain extent, but also partially adapted it to its needs. It has been analyzed that instead

of Czechoslovak committees under Law No. 126/1920, the old Hungarian committee administration, modified by Law No. 210/1920 and Government Decree No. 476/1920, remained in force in Subcarpathian Rus. It was established that after the recognition of the invalidity of the Committee Law No. 126/1920 and the unsuccessful attempt to introduce Government Decree No. 352/1920 in Subcarpathian Rus, the government of the Czech Republic began to be interested in the centralization of power in the region. It is noted that the resolution of the Presidium of the Ministry of Internal Affairs of Czechoslovakia No. 22093 dated August 26, 1921 approved a new administrative-territorial system with a division into three counties and 19 districts. The cities of Uzhhorod and Mukachevo were declared settlements with a regulated magistrate. It is proven that the limitation of local self-government was based on government decree No. 171/1923, the principle norm of which was the appointment of new district notaries, who became civil servants supervising self-government. Corresponding conclusions were made regarding the support by the state authorities of the Czechoslovak Republic of the principle of vertical subordination of self-government bodies, especially city ones, which even illusory did not correspond to the principles of the autonomous organization of the region stipulated by the Saint-Germain Peace Treaty.

Key words: Subcarpathian Rus, administrative-territorial system, county self-government, Hungarian counties (meghvy), chief prefect, county elected council, status, municipality, direct jurisdiction, county council, city districts, magistrate, city government, chief police officer, property qualifications, virilists, county system, districts (districts), Diet, district councils, county administrator, exposition, county administration, suffrage, county law, gubernatorial council, reorganization, committee, statute, treasurer, county notary, head of the committee.

Постановка проблеми. Проблематика реорганізації адміністративно-територіального устрою не є новою в юридичній науці України, проте залишається надзвичайно актуальною в контексті проведення адміністративно-територіальної реформи 2015–2020 років в Україні. Вона полягає у наданні більших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізації) і зміні адміністративно-територіального устрою. Основні повноваження рад районів перейшли на нижчий (ради громад) і вищий (ради областей) рівні. Адміністративно-територіальна реформа є найважливішою формою децентралізації в Україні – комплексу змін до законодавства, основною метою якого є передача значних повноважень і коштів від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Враховуючи вищезазначене, а також те, що території сучасної України на протязі історії входили до складу різних державних утворень, вкрай важливим в аспекті означеної проблематики є аналіз реорганізації адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі (Закарпатті) у 1919–1926 роках.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематику адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі (Закарпатті) вказаного періоду здебільшого вивчали вітчизняні та зарубіжні «чисті» історики, такі як М. Болдижар, І. Ванат, С. Віднянський, І. Гранчак, О. Данко, З. Завадський, К. Крофта, І. Ліхтей, П. Магочій, П. Петрище, І. Поп, А. Пушкеш, Ю. Химинець, В. Шандор, П. Шворц, І. Шніцер, А. Штефан та ін.

З позицій історико-правової науки вказану проблему досліджували Г. Балрейх, В. Ганчин, К. Кадлец, В. Лемак, П. Мосний, З. Пешка, П. Стерчо, І. Терлюк та ін.

Визнаючи цінність наявних праць, змушені констатувати, що існує незавершеність наукових розробок вказаної проблематики в українській історико-правовій науці.

Метою статті є аналіз законодавства Чехословацької республіки в частині, яка регулювала процес реорганізації адміністративно-територіального устрою та діяльність органів місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі у 1919–1926 роках.

Виклад основного матеріалу. До розпаду Австро-Угорської монархії (1918 р.) територія Підкарпатської Русі (Закарпаття) була повністю або частково територією чотирьох угорських повітів (мегів): Ужського з центром в Ужгороді, Березького з центром в Берегові, Угоцького з центром у В. Севлюші. Державне управління здійснювалось призначеним урядом головним префектом і виборною радою повіту, яка призначала посадових осіб повіту. Округи поділялися на округи для слуг, очолювані головними слугами [1, с. 55]. На території майбутньої Підкарпатської Русі статусом муніципального міста володіли Ужгород, Мукачево та Берегово (ці муніципальні міста перераховані в угорській юридичній статті № LVIII /1912) Муніципальні міста виходили з під прямої юрисдикції повітової ради та утворювали окремі міські округи. Юрисдикція публічної державної адміністрації частково здійснювалася магістратом, виборним міським урядом і обер-поліцмейстером.

Слід погодитися з думкою дослідників про те, що в Угорщині існувало, з одного боку, дуже розгалужене повітове і міське (муніципальне) самоврядування, але в той самий час було надзвичайно обмежене право голосу як у повітових, так і в міських органах самоврядування [1, с. 55]. Тільки половина членів повітових рад або половина членів муніципальних і міських рад обиралися на основі високого майнового цензу. Другу половину склали вірилісти, так звані постійні невиборні члени, які засідають за своїм титулом [1, с. 55].

В міжнародному аспекті, ще 10 вересня 1919 р. було підписано Сен-Жерменський договір, який у статтях 10-13 визначив державно-правовий статус краю у новій Чехословацькій державі. Так, ЧСР зобов'язувалася визнати територію південно-карпатських русинів як адміністративну одиницю у своєму складі (ст. 10) й надати їй якнайширше самоуправління шляхом створення автономного сойму, який матиме законодавчу владу у мовних, шкільних і релігійних, а також у питаннях місцевого управління. Сойму мав підпорядковуватися губернатор руської території, призначений президентом ЧСР (ст. 11). Представники Чехословаччини погоджуються з тим, щоб службовці на руській території, якщо буде така можливість, призначалися з числа місцевого населення (ст. 12) і гарантували русинам справедливе представництво в Законодавчих зборах країни (ст. 13) [2].

Рішення Сен-Жерменського мирного договору, хоч і з певними обмеженнями автономних прав Підкарпатської Русі, були закріплені у внутрішньому законодавстві ЧСР. Насамперед, відповідні норми міжнародної угоди відтворювала ухвалена 29 лютого 1920 р. Тимчасовими національними зборами «Конституційна Грамота» – Конституція Чехословацької республіки (конституційний закон № 121/1920)» [3, с. 523]. Основні проблеми автономності краю визначалися саме цим нормативно-правовим актом, хоча, в ньому не встановлювалося точного терміну реалізації автономного устрою на території Підкарпатської Русі після її включення до цілісної Чехословацької держави. Так, у вступній частині підкреслювалося, що закони Сойму Підкарпатської Русі не повинні суперечити Конституційній хартії, її частинам і законам, при чому така відповідність буде визначатися Конституційним судом [4, с. 16].

Місце Закарпаття в державному устрої республіки було визначене в третьому параграфі і складалося з 9 пунктів [4, с. 16]. Слід зазначити, що Конституція ЧСР була прийнята без участі представників з правом вирішального голосу від Підкарпатської Русі. Це було пов'язано з тим, що центральний уряд, посилаючись на нестабільну обстановку в краї, відклав проведення парламентських виборів на його території. У перших виборах до парламенту у квітні 1920 р. населення Закарпаття участі не брало. Не зважаючи на те, що гарантована де-юре автономія краю залишалась де-факто лише на папері, в цілому, Конституція Чехословаччини була однією з найдемократичніших у післявоєнній Центральній Європі і забезпечувала своїм громадянам і населенню Підкарпатської Русі широкі права і свободи, узаконені у главі 5 цього документу [5, с. 121].

Система адміністративно-територіального устрою Підкарпатської Русі формувалася поступово, зазнаючи на початковому етапі незначних змін. На цьому етапі свого існування Чехословаччина на колишніх угорських землях (території Словаччини та «Території русинів на південь від Карпат») певною мірою не тільки перейняла існуючу угорську адміністративну систему, але й частково адаптувала її до своїх потреб. Зважаючи на політичну ситуацію, окружні ради були розпущені та призначено нових префектів або повітових адміністраторів для керівництва повітами [1, с. 55]. Межі повітів були скориговані з урахуванням зміни державних кордонів. Ужгород залишився резиденцією Ужської жупи, Мукачево – нової Мукачівської жупи, Берегово – Березької жупи. Центром зменшеної Марамороської жупи став Великий Бичків, а згодом Солотвино [6, с. 87-88]. Отже, на першому етапі край було поділено на чотири жупи з центрами в Ужгороді, Берегові, Мукачеві та В. Бичкові. Жупанське управління в Ужгороді почало діяти ще в лютому 1919 р., у Мукачеві – в травні 1919 р., Берегові – у вересні 1919 р. Останнє на початку діяло лише як експозитура Мукачівського жупанського управління, яка до кінця року з наказу військового командування взяла під свій контроль всю Березьку жупу. Жупанське управління у В. Бичкові почало діяти в липні 1920 р., а пізніше було переведено в Марамороську Солотвину [7, с. 50].

У ЧСР місцеве самоврядування загалом мало слабшу позицію по відношенню до державної адміністрації, ніж до 1914 року в Австрії та в Угорщині, хоча з іншого боку, у 1919 р. раніше обмежене виборче право в муніципалітетах було замінене загальним виборчим правом для всіх. Ним володіли чоловіки та жінки старші 21 року. Однак у Словаччині та Підкарпатській Русі в 1919 р.

муніципальні вибори не проводилися через безпорядки, оскільки територія Підкарпатської Русі була під контролем армії [1, с. 56].

Жупи на Підкарпатській Русі поділялись на округи. До Ужської жупи належали Ужгородський, Перечинський, Середнянський та Велико-березнянський округи; до Мукачівської – Мукачівський, Довжанський, Свалявський, Латоричанський (з центром у с. Росвигово), Н. Верецький, Волівський; до Берегівської – Берегівський, Хустський, Іршавський, Косинський, В. Севлюшський; до Мараморощької – Рахівський, В.Бичківський, Тячівський, Тересвянський [8]. Міста Ужгород, Мукачево та Берегово були виділені в окремі адміністративні одиниці.

У ЧСР разом з Конституцією 29 лютого 1920 р. було видано закон № 126 «Про утворення комітетів та обласних управлінь у Чехословацькій Республіці», який отримав назву комітатського закону [9, с. 43]. Метою цього закону була уніфікація місцевого управління на всій території Чехословацької держави за винятком столиці – Праги. Попри це комітатський закон не було реалізовано на території Підкарпатської Русі. Навіть після набуття чинності вказаним законом на території краю залишалася адміністративна організація в такому вигляді, у якому була запозичена після виникнення Чехословацької держави та після приєднання цієї території до унітарної ЧСР, щоб вона пристосовувалася до умов у Словаччині [10, с. 89-90]. Однак, за допомогою нормативно – правових актів різної юридичної сили чехословацьким урядом було вжито адміністративних заходів для тіснішого приєднання Підкарпатської Русі до ЧСР у політичному, правовому та економічному вимірах. Замість чехословацьких комітетів за вказаним законом залишалось чинним старе угорське комітатське управління, модифіковане законом «Про тимчасове впровадження політичного управління в Словаччині» від 22 березня 1920 р. № 210/1920 та урядовим наказом «Про тимчасове впровадження політичного управління на території Підкарпатської Русі» від 27 липня 1920 р. № 476/1920 [10, с. 96-97].

Урядовий указ № 356/1920 (новий Генеральний статут) не включав автономного сойму, як це було передбачено конституційним законом. Замість нього цим указом встановлювалася губернаторська рада як дорадчий орган. Її структура, діяльність і внутрішні організаційні відносини були дуже детально опрацьовані в §§ 4–16 урядового указу. Згідно § 4 даного указу губернаторська рада мала складатися з 10 членів, обраних непрямыми виборами на зборах сільських голів з окремих виборчих округів і 4 членів, призначених урядом на основі пропозицій губернатора (§ 6). Головою губернаторської ради мав бути губернатор, заступником – віце-губернатор. Губернаторська рада скликала не рідше одного разу на місяць [1, с. 58]. Вона, як випливає з суті указу, була лише підпорядкованим органом, який не мав законодавчих повноважень.

Коло компетенції губернаторської ради визначав § 15: губернаторській раді належить розглядати всі справи Підкарпатської Русі, які на її розгляд подає уряд, губернатор або віце-губернатор. Зокрема, повинні були передаватися на її розгляд всі укази і постанови нормативного характеру Цивільного управління Підкарпатської Русі [1, с. 58]. Слід погодитися з думкою словацького правознавця П. Мосного про те, що для того, щоб губернаторська рада була конституційована *de facto*, була потрібна виконавча постанова [10 с. 96]. Такого документу не було прийнято, і цей значною мірою обмежений орган так і залишився тільки на папері. Підсумовуючи зазначимо, що урядовий указ № 356/1920 (новий Генеральний статут) в частині норм, що регулювали діяльність віце – губернатора та губернаторської ради виходив за рамки меж § 3 абз. 8 Конституційного закону ЧСР.

На основі § 11 закону «Про тимчасове впровадження політичного управління в Словаччині» від 22 березня 1920 р. № 210/1920 уряд був уповноважений, щоб згідно його вимог «...постанови цього закону зовсім або частково поширювались і на територію Підкарпатської Русі» [10, с. 97]. Це означало, що головні його положення стали основою для виданого 27 липня 1920 р. урядового указу № 476/1920 «Про тимчасове впровадження політичного управління на території Підкарпатської Русі». Положення цього указу надавали уряду повноваження створювати жупи, окреслювати рамки (обмеження) урядових управлінь і їх місцезнаходження, а також понижувати статус міст з утвореним магістратом до рівня великих сіл. Вказаним рішенням влада ЧСР намагалася змінити тривалий час існуючу систему угорського місцевого самоврядування на користь кращого управління цими територіями. § 2 вказаного акту наголошував, що «управління в жупних і урядових управах на території Підкарпатської Русі буде від 1 грудня 1921 року у державних урядовців» [10, с. 97].

Система угорської комітатної (жупної) організації була частково заснована на самоуправлінні, що дозволяло місцевій владі ігнорувати вказівки органів державної влади, а це, в свою чергу, під-

ривало основи державного управління (особливо на територіях, де більшість населення склали національні меншини). З самої назви указу № 476/1920 зрозуміло, що мова йшла про тимчасові заходи на приєднаних територіях у випадках надзвичайних ситуацій. Після визнання недійсності Комітатського закону № 126/1920, а також невдалої спроби запровадження на Підкарпатській Русі урядового указу № 352/1920 (нового Генерального статуту) в частині губернiальної ради уряд ЧСР почав бути зацікавленим у централізованому керівництві відносно всіх територіально-регіональних частин держави.

Політичний вплив на керівника органу самоврядування в урядовому указі № 476/1920 чітко простежується в § 4. Згідно з ним «начальник комітату, який стояв на чолі жупи і який відповідав за його управління, мусив виконувати головні умови, які полягали в його власній впливовості на концепційну службу в політичному управлінні» [10, с. 99]. Через відсутність відданих владі ЧСР кадрів § 4 робить виняток для службовців управлінського апарату в комітатних і урядових управах і дозволяє до 1 грудня 1925 р. призначати начальниками комітатів також тих, хто не має на це права. Прямий вплив держави на керівництво жупного управління забезпечувався також і тим, що заступником начальника комітату був за рангом найвищий жупний політичний службовець, причому міністру внутрішніх справ урядова постанова надавала право, у вигляді видання указу, це питання вирішувати і в інший спосіб [10, с. 99].

Ухвалою президії МВС Чехословаччини від 26 серпня 1921 р. № 22093 було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій краю з поділом на 3 жупи та 19 округів, який починав діяти з 15 жовтня 1921 р. [11, с. 60] До Ужгородської жупи (з центром у м. Ужгороді) належали Ужгородський, Перечинський, Великоберезнянський, Середнянський округи; до Березької жупи (з центром у м. Мукачевому) – Мукачівський, Нижньо-Верецький, Свалявський, Росвигівський, Іршавський, Косинський, Тисагатський округи; до Марамороської жупи (з центром у м. Хуст) – Тячівський, Тересвянський, Великобичківський, Рахівський, Хустський, Довжанський, Волівський, Севлюський округи [12, с. 60]. Слід зазначити, що очільників жуп було названо не жупанами, а управителями. У 1921 р. управителем Ужгородської жупи був І. Желтвай, Мукачівської – Б. Тоупалик, а Великосевлюської – А. Моравек. Міста Ужгород і Мукачево було проголошено населеними пунктами з регульованим магістратом, яким керували владні комісари призначені жупанськими управителями [13, с. 26]. У м. Берегові на початку реорганізації адміністративно – територіального устрою також існував магістрат, а на чолі управлінського апарату стояв урядовий комісар і міський поліцейний капітан.

Після скасування військової диктатури на Підкарпатській Русі продовжилися зміни у сфері управління та муніципального устрою. Самоврядування було обмежене на користь державної адміністрації, оскільки особливо в містах з угорською більшістю, державна адміністрація не вважала міське самоврядування надійним [1, с. 64]. З точки зору організаційно-правових передумов організації місцевого самоврядування в Чехословаччині зазначимо, що ще 31 січня 1919 р. уряд ЧСР прийняв закон № 75/1919 «Про виборчий порядок в селах», який здебільшого стосувався сільських виборів в Словаччині. Обмеження ґрунтувалися на урядовій постанові № 171/1923 «Про тимчасове врегулювання сільського устрою в Підкарпатській Русі», яка тимчасово регулювала правовий статус населених пунктів краю та розширювала сферу дії закону № 75/1919, що вже використовувався в Словаччині в 1920 р. Головною зміною, передбаченою постановою № 171/1923, було призначення нових окружних нотаріусів, які тепер були державними службовцями, що здійснювали нагляд за самоврядуванням. Крім того, в певних випадках орган самоврядування міг бути розпущений [1, с. 64].

Обмеження самоврядування суттєвіше торкнулося міст з особливим статусом. З точки зору чехословацького уряду, той факт, що міста здійснювали повноваження державного управління своїми органами становив проблему. Перш за все, у Берегові де була значна угорська більшість: у 1921 р. із 13 846 жителів, було 8379 угорців, 2873 єврея (за зареєстрованою національністю), 1328 русинів, 746 чехів і словаків («чехословаків») і 520 осіб інших національностей [1, с. 65]. Через значну чисельну перевагу угорців та особливо сильну агітацію у 1920 р. за повернення до Угорщини владою ЧСР міський статут Берегова був повністю скасований, а статус міста було понижено до селища, хоч воно і надалі називалося містом (було районним центром) [1, с. 65].

Вимоги урядової постанови № 171/1923 не були останньою реорганізацією міського управління на території Підкарпатської Русі до прийняття закону № 125/1927 «Про організацію політичного управління» від 14 липня 1927 р., більш відомого під неофіційною назвою як закон

про земський устрій. Ще 7 червня 1923 р. була прийнята урядова постанова № 113/1923, згідно перших трьох параграфів якої діяльність муніципального комітету, верхніх начальників жуп і начальників міських комітетів, до яких вони належали за тодішніми юридичними нормами, чинними на Підкарпатській Русі, переносилась на жупана як на керівника жупного управління [10, с. 100]. На цю саму посадову особу переносилась також діяльність адміністративного комітету жупи, діючого в першій інстанції. При прийнятті рішень начальником міського комітату в першій інстанції діяльність адміністративного комітету, діючого у другій інстанції, переносилась на Цивільне управління Підкарпатської Русі [10, с. 100]. На основі норм постанови № 113/1923 по новому регулювалось здійснення управління в містах, на які поширювалась чинність закону № 75/ 1919 «Про виборчий порядок в селах».

Подальшим кроком у відході влади ЧСР від взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань в питаннях автономії краю були норми закону № 62/1925 від 31 березня 1925 р. «яким тимчасово коригувалися деякі постанови сільського устрою на Підкарпатській Русі». Головною метою видання цієї правової норми було перенесення чинності закону про тимчасову зміну сільського устрою в Словаччині на територію Підкарпатської Русі з поправками, вираженими в § 1 закону № 62/1925 [10, с. 100]. Окрім деяких питань технічного характеру в § 2 була скасована чинність 22 параграфів (з загальної кількості 37) урядової постанови 171/1923 які, напр., стосувалися положення і внутрішньої організації управління міст Ужгорода і Мукачево, статусу великих і малих сіл, а також прав і обов'язків комітатних, районних, міських та сільських управ [10, с. 100-101]. Моделлю змін статусу Ужгорода та Мукачево були аналогічні зміни, зроблені раніше в Братиславі та Кошице. Відповідно до статті 14 закону № 62/1925 влада, що в містах з регульованою муніципалітетом Підкарпатської Русі належить капітану муніципальної поліції, муніципальним радам, головному нотаріусу та головному фіскалу (скарбнику) згідно з угорськими законами, постановами та муніципальними статутами, надається в Ужгороді та Мукачеві лише через державних службовців, створених згідно з постановою уряду № 171/1923. Якщо досі державне управління в цих містах здійснював міський магістрат, то тепер ці повноваження передано міському нотаріату на чолі з міським нотаріусом, який вже не був міським, а призначеним державним службовцем [1, с. 65]. Законні заходи скасування, визначені нормами закону 62/1925 не застосовувались до інстанцій нижчих управлінських рангів. На цьому рівні була залишена стара угорська управлінська система.

До прийняття парламентом ЧСР закону № 125/1927 «Про організацію політичного управління» від 14 липня 1927 р., який вводив земське управління у всій державі та введення його в дію з 1 липня 1928 р., останньою реорганізацією управління на території Підкарпатської Русі було видання урядової постанови № 84/1926 «Про реорганізацію комітатного управління на території Підкарпатської Русі» від 4 червня 1926 р. [14, с. 396]. Беручи за основу постанови уряду № 476/1920 та № 210/1920 за якими, набуваючи чинності з 1 липня 1926 р., об'єднувалися три (ужгородська мукачівська та великосевлюшська) до того самостійні жупи в одну з центром у Мукачеві. Новоутвореній жупній управі об'єднаного жупного округу належали повноваження існуючих перед цим трьох жупних управлінь [10, с. 101].

10 червня 1926 р. депутати парламенту ЧСР від Підкарпатської Русі виголосили спільну заяву проти реорганізації краю в наджупу, вважаючи це новою, черговою відстрочкою надання автономії. 1 липня 1926 р. на території краю було введено в дію земський устрій (створено об'єднану наджупу з центром у м. Мукачеві), а вже 2 липня видано постанову уряду № 106, яка врегулювала функціонування місцевих адміністративних органів у межах об'єднаної жупи [23, с. 166]. В результаті Мукачево фактично стало центром управління, хоча Ужгород формально залишився столицею Підкарпатської Русі.

Висновки. Загальний аналіз реорганізаційного процесу у царині адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування дозволяє зробити висновок про постійну тимчасовість правових норм, які регулювали вказані суспільні відносини. Так, урядовий указ № 171/1923, який тимчасово регулював сільське самоврядування на Підкарпатській Русі був майже повністю замінений на закон № 62/1925, який так само стосувався території краю, і так само мав тимчасовий характер. Такий стан нормативного регулювання з боку уряду ЧСР свідчив, або про небажання на протязі вказаного початкового періоду якісно врегулювати питання місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі, або про відсутність часу і фахівців у цій царині юриспруденції (що виключається, враховуючи високий рівень розвитку правової науки і практики в Чехословацькій державі).

Отже, можна дійти висновку, що реформуючи громадське управління міст, уряд Чехословаччини наділяв правами місцеві органи самоврядування лише в тих межах, в яких вважав це вигідним і можливим для себе. Державна влада ЧСР на територіях, компактно населених національними меншинами, почала обстоювати принцип вертикального підпорядкування органів самоврядування, особливо міського, що навіть ілюзорно не відповідало принципам автономної організації, зокрема, передбаченої Сен-Жерменським договором для «Території русинів на південь від Карпат».

Проаналізувавши законодавство Чехословацької держави в частині, яка регулювала реорганізацію адміністративно-територіального устрою та діяльність органів місцевого самоврядування на Підкарпатській Русі цього періоду, можемо зробити загальний висновок про те, що уряд ЧСР робив все для того, щоб відстрочити виконання взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, визначених статтями 10–13 так званого Малого Сен-Жерменського договору. На жаль, поступово, від одного до іншого нормативного акту, що регулював відносини у сфері об'єкту управління – місцевого самоврядування, влада Чехословаччини непомітно віддалялась від виконання взятого на себе обов'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rychlík J., Rychlíková M. Podkarpatska Rus v dejinach Československa 1918–1946. Praha: nakladatelství Vyděhrad, 2016. 236 s.
2. Smlouva mezi celnými mocnostmi spojenými i združenými a Československem, podepsana v Saint-Germain-en-Laye dne 10 zari 1919. Sbirka zakonu a narizeni statu Československeho. Praha: Statni tiskarna, 1921. Rocnik 1921. S. 2307-2308.
3. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2011. 944 с.
4. Болдижар М.М., Болдижар С.М. Державність на Закарпатті: події, факти, оцінки. Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003. 212 с.
5. Гранчак І.М. Нариси історії Закарпаття. Том 2 (1918–1945). Ред. кол.: І. Гранчак, Е. Балагурі, І. Грицак, В. Ілько, І. Поп. Ужгород, 1995. 663 с.
6. Svorec, P.: Zakleta zem. Podkarpatska Rus 1918–1946. Praha: Lidove noviny, 2007.
7. Ліхтей І.М. Підкарпатська Русь у складі Чехословаччини: особливості суспільно-політичного розвитку 1919–1929 років. Ужгород, 2018. 244 с.
8. ДАЗО, Ф.29. Оп. 3. Спр. 88. Арк. 55, 93.
9. Грін О. Нормативно-правове регулювання державно-правового статусу Підкарпатської Русі (Закарпаття) в складі Чехословаччини та проблеми його практичної реалізації (1919–1939 рр.). *Visegrad journal on human rights*. 2014. № 1. S. 43–49.
10. Болдижар М., Мосні П. Державно-правовий статус Закарпаття (Підкарпатської Русі) в складі Чехословаччини. Ужгород, 2001. 240 с.
11. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець, [Редколег.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; відп. за вип. М. Токар]. Ужгород, 2010. 720 с.
12. Завадський З. Підкарпатська Русь і її правово-політичне становище. Варшава, 1931. 236 с.
13. Hrbek A. Podkarpatska Rus: stolecie vyrocí vzniku. Olomouc, Poznani, 2018.
14. Cis. 84. Vladni narizeni ze dne 4. cervna 1926 o reorganizaci zupni spravy v uzemi Podkarpatske Rusi. Sbirka zakonu a narizeni statu ceskoslovenskeho: rocnik 1926. Praha: [s.n.], 1926.